E DIEL
17 Shkurt
2019

MILOSAO

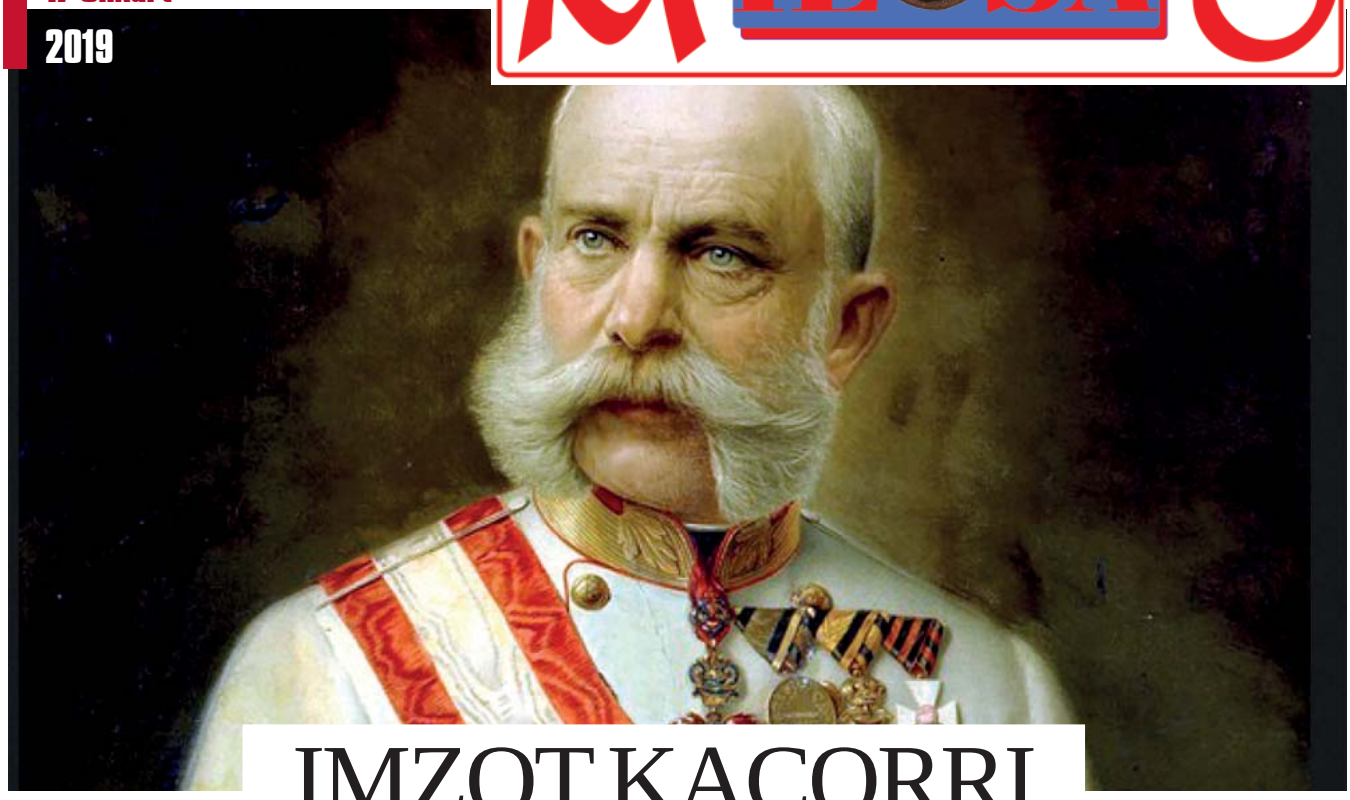

IMZOT KAÇORRI përballë Mbretit të Austro-Hungarise FRANZ JOZEFIT I

NGA NDREK GJINI

Askush nuk mund ta mo hoje kontribu tin e vyer të Is mail Bej Vlorës në Shpalljen e Pavarësisë. Por jane te pakte ata qe e dine se pas aktit te Shpalljes së Pavarësisë ai qëndroj ne Shqiperi gjithsejt 42 ditë. Duke mbajtur postin e Kryeministrit dhe Ministrit te Jashtem, detyra ia donte, Ismail Bej Vlores, te udhetonte neper bote. Pra për rrjedhoje i bie qe (de facto) me drejtimin dhe punët e asaj qeverie te jete marre Imzot Nikolle Kaçorri. Se si kane rrjedhur punët me vone për Kaçorrin, kjo dihet. Por dihet pak apo aspak rreth jetes dhe veprimtarisë së tij.

Informacione te bollshme rreth jetës dhe veprimtarisë atdhetare te Imzot Nikolle Kacorrit japin disa artikuj ne Revistën "Leka", e cila dilte ne Shkodër para periudhes se komunizmit. Studimi me i plote deri tani, besoj, eshte ai i Imzot Pren Koles me titull " Imzot Nikolle Kaçorri per mevehtesine e Shqiperise", i cili eshte botuar ne revistën "Shpresa" te Prishtines dhe "Zeri i Shen Nikolles" ne Velezhe te Prizrenit.

Imzot Nikolle Kacorri u lind ne vitin 1862 ne fshatin Kre i Bajrakut te Lures. Babai i tij ishte katolik, ndersa nena muslimane. Arqipeshkvi i Durresit Imzot Ambrosio pas nje vizite qe beri ne Lure e mori me vete për ta përgatitur per meshtar.

Ne vitin 1884 mbaroi studimet filozofiko - teologjike për meshtar dhe u shugurua po te njejtin vit ne Shkoder. Sherbeu ne Delbnisht, pastaj u emërua famullitar ne Durres. Papa i asaj kohe e nderoi me "Kryqin e arte", "Per Kishe dhe Pape". Po ne kete vit emerohet edhe Ipeshkv. Ne vitet 1905 - 1907 drejtoi kryengritjen kundër turqve ne Kurbin.

Ne vitin 1908 merr pjese ne Kongresin e Manastririt se bashku me At Gjergj Fishten e shume atdhetare te tjere. Fale kontributit te tij dhe te disa klerikeve te tjere katolike ne kete kongres kemi sot nje alfabet latin dhe jo turk apo cirilik. Imzot Nikolle Kacori mori pjese ne Kongresin e Elbasanit i cili synonte te korigjonte imazhin negativ te kongresit te Dibres (korrik 1909) te organizuar prej xhonturqve. Revistes "Leka" flet edhe per gjyqin dhe denimin me disa vjet burg dhe gjobe ne te holla te Nikolle Kacorit, nga regjimi xhonturk i asaj kohe, lajme te cilat i boton dhe gazeta "Dielli".

Ja si shkruan gazeta "Dielli" e dates 8.3.1911: "Me 15 te Dhjetorit u kenduen ne gjykatore te Durresit letrat qe paten ardhur te prishura preji temizit te Stambollit, me 17 vazhdoi gjygji perseri pore pa len shum me fole te ndershmin prift atdhetar,dhe pa thirr njeri si deshmitar. E denuan perseri me dy vjet burg e 25 lira gjob. Avokati mbrojtes zoti Talib Efendiu nga Gjirokastra kerkoji te zburgosurit e Don Nikoll Kaqorrit,dhe e bani temiz per se dyti por gjyqi nuk e liroji".

→Vijon në faqen 14

RESTAURIM/E vërteta e Manastirit të Shën Kollit në Mesopotam

{ Në këtë numër: ROBERT FROST, ARDHUR NGA KUJTIM MORINA; REXHEP FERRI, NDREK GJINI, RESHAT GEGA, TATJANA HAXHIMIHALI PËR HENRY MARSH, ANA KOVE PËR NAMIK DOKLEN ETJ... }

Redaktor: Ben Andoni. 375

D

DEBATI

"Milosao" po boton në këtë numër një akuzë të restauratorit të njohur Gega sa i përket Kishës së Shën Kollit. Mbetemi të hapur për argumentet dhe debatin që mund të përcjellë shikimi me kujdes i artikullit për këtë monument, ku përmendën dhe emra të njohur të Trashëgimisë. Tërheqim vëmëndjen për gjuhën dhe normat e debatit për të dhënë një ndihmë edhe për argumente të tjera lidhur me objektet e ndryshme kulturore, që jo pak herë përfliten...

Kisha e Shën Kollit në Manastirin e Mesopotamit fallsifikime, zhdukje e fshehje fazash historike dhe plagjatur

NGA DR. ARKITEKT- RESTAURATOR, RESHAT GEGA

Një gjoja restaurim, pompoz e në shkelje totale të proce durave ligjore e të etikës profesionale u realizua nxitimthi e në konspiracion në njërin nga monumentet më të shkëlqyer të arkitekturës bizantine botërore, sikundër është Kisha e Shën Kollit në Manastirin e Mesopotamit.

Duke lënë mënjanë pjesën kriminale të praktikës në zhvillimin e Prokurimit Publik për këtë monument, ku e tërë procedura u realizua me ndryshimin, fshehjen dhe fallsifikimin e të dhënave, kombinuar me abuzim nga ana e institucionit përkatës, në bashkëpunim me drejtuesit e punimeve, ngjarje kjo e cila ka kaluar tashmë në organet e Prokurorisë, ne, do të sjellim të dhëna dhe argumenta teknik për dëmet e rënda që janë bërë deri tani në kurriz të vlerave monumentale e historike të këtij monumenti unikal.Tërë situata teknike, për cfarë kanë bërë e tjetërsuar dhe si ishte më parë gjëndja e monumentit, gjykohet fare lehtë nga foto të cilat vine prej vet institucioneve, si IMK dhe DRKK Vlorë apo dhe foto të publikuara nga udheheqësi i ndërhyrjeve, Prof. Meksi, në ballafaqim këto me pamjet origjinale përpara ndërhyrjeve.

Këto katër vite që kaluan do të shënohen në historinë e trashëgimisë kulturore shqiptare si periudha kur janë dëmtuar, si asnjëherë tjetër vlerat arkitekturore, historike dhe artistike në tre nga monumentet më të vyer dhe të papërsëritshëm në vëndin tone, Kisha e "Shën Mërisë" Labovë e Kryqit (shek. 10-11), "Shën Mëri" Peshkëpi (shek. 9-10) dhe "Shën Kolli" në Mesopotam (fillim shek.13). Të tre rastet janë të drejtuara në të gjithë procesin, nisur nga projekti e deri në zbatim prej Prof. A.Meksi dhe Prof. P.Thomo.

Ajo që mund të evidentohet si një risi në procesin e dëmtimeve në fjalë është se protagonist apo autor nuk janë të zakonshmit vandal dhe grabitës monumentesh, apo dhe sharlatanë që paraqiten në opinion me tituj si "studiues", por, këtë radhë kemi në aktivitet të plot të ashtuquajturit specialist, institucione të trashëgimisë si edhe ata të cilët kanë titujt maksimal në fushën përkatëse. Kjo situatë paradoksale e ka bërë më të vështirë të kuptohet e të besohet nga opinioni i zakonshëm, akti makabër, i cili u projektua dhe dirigjua nga vetë institucionet e trashëgimisë dhe të nominuarit Profesor.

Dëmi mbi Shën Koll

Dëmi mbi vlerat arkitekturore, historike dhe artistike që u implementuan mbi Kishën e Shën Kollit në Mesopotam, është i tejskajshëm në dimensionin e vet. Ndërkohë ndodhija në fjalë e përfshirë nga një nxitim i dalldisur, drejtuar nga një ambicie injorante, e shtyrë dhe e ushqyer nga dëshira për të shkelur mbi punën studimore disa vjecare të tjetërkujt, pra një shkelje flagrante e të drejtës së autorësisë dhe pronësisë intelektuale, është një tjetër aspekt i shëmtuar e i turpshëm për ata që bënë protagonizmin në këtë rast. Jo vetëm kaq, por aventura shkon më tutje.

Shumëkush do e konsideronte deklarimin apo denoncimin tonë si një cështje që buron nga interesa personale. Aspak e vërtetë.

Mjafton të përqëndrohesh në argumentat teknik që ne do paraqesim, të mbështetur nga foto e dokumenta që pasqyrojnë mjaft mirë ecurinë e gjërave, dhe, për shkeljet apo dëmet e realizuara ndaj Shën Kollit në Mesopotam, do të nxiret përfundimi se, vetëm habija për veprime të tilla nuk do të mjaftonte aspak. Dimensioni i humbjeve të elementeve arkitekturorë dhe historik është i atillë sa që e ka cuar punën deri në detyrimin për të bërë një hetim më të thellë e me ekspertiza, si të karakterit teknik e shkencor ashtu edhe ato ligjore për të gjetur arsyet e vërteta të këtyre ndërhyrjeve shkatërruese. Zhdukja e elementeve dhe gjurmëve, sado të imta e të vogla, nëpërmjet një të ashtuquajturi restaurimi "zbukurues", shpie automatikisht në humbjen përfundimtare të një inventari të dhënash, arkitekturore dhe artistike të cilat përcjellin të gjithë historinë e këtij monumenti, nisur që nga themelimi i tyre, përfshirë gjithë fazat dhe ndërhyrjet gjatë jetës së tij gati tetëqind vjecare.

Në shërbim të të kuptuarit sa më lehtë nga opinioni i interesuar, për atë ca ndodh me trashegiminë tonë kulturore, po japim më poshtë, në mënyrë të përmbledhur, me shpiegimet teknike përkatëse, dëmet e realizuara së fundmi mbi Kishën e Shën Kollit në fshatin Mesopotam.

1. Dëmtimi i pare lidhet me shfarosjen e shtresës së tjegullave të shekullit 13, në pothuajse gjysmën e catisë së kupolave perëndimore, (Fig. 1). Kjo ishte një pjesë e catisë të cilën, në mënyrë fanatike e kishim konservuar e përkuruar si e vetmja parcelë e mbulesës e cila vinte nga faza e parë e ndërtimit të monumentit. Me interes ishte fakti se pikërisht kjo pjesë e saj ruante aftësitë më të mira në mbrojtjen ndaj rreshjeve atmosferike. Ne, gjatë punëve konservuese, mbi tridhjet vjecare, i kishim kushtuar vëmëndjen maksimale kësaj, duke vëzhguar dhe konservuar vetëm linjat periferike pa ndërhyrë asnjëherë tek tjegullat origjinale, të cilat fatmirësisht ishin tejet të forta e të qëndrueshme. Kjo pjesë e fazës origjinale të Monumentit tashmë u zhduk dhe u zëvëndësua e tëra me një shtresë industriale, të prodhuar nga kushedi cila fabrikë tullash, duke na dhënë sot një pamje karagjoze të të gjithë mbulesës së Kishës së Shën Kollit Mesopotam.

Fig. 2

2. Dëmtimi i dytë i takon një tjetër veprimi injorant apo i qëllimtë, në shërbim të tjetërsimit dhe fallsifikimit të detajeve dhe pjesëve origjinale të këtij monumenti unikal për tërë arkitekturën bizantine botërore. Bëhet fjalë për rimodelimin tërësisht të gabuar të strehëve të Kishës së Shën Kollit, (Fig.2). Vecanërisht në fasadën perëndimore, nga masakrimi i situatës origjinale dhe sajesa e kornizës së re, janë konfonduar dhe zhdukur dy faza. Faza origjinale që i takonte fillim shek. 13 dhe tjetra që i ishte mbivendosur të pares në fund të shek 13 fillimi i 14-ës. Këto janë eleminuar duke sjellë në një pamje komplet të huaj por "shumë të bukur" për syrin dhe mendjen e injorantëve që e kanë sajuar, duke e paraqitur në të njëjtën kohë linjën e saj si të ishte e importuar nga modele catish kineze.Një përcmim i vërtetë.

3. Dëmtimi i tretë vjen përsëri si pasojë e sajesave në kornizat e catisë. Tashmë janë tjetërsuar e zhdukur format dhe detajet e ulluqeve që ndanin frontonet e dritareve treshe, të cilat mbulohen me catitë dyujshe, (Fig. 3). Origjinali i tyre ishte dyfish apo trefish më i gjerë, me dy reshta tjegullash ulluk, origjinale e me gjërësi të madhe, të mbuluara në bashkimin e tyre nga një tjegull më e ngusht, vendosur përmbys. Forma që vjen pas ndërhyrjeve të fundit, jo vetëm që ka zhdukur situatën e vërtetë të rrugës për largimin e ujrave nga rreshjet por, edhe ka vështirësuar në maksimum funksionimin normal duke bërë që shumë shpejt të bllokohen për shkak të rreshjeve dhe mbetjeve që sjell ambjenti, si gjethe, pluhura etj. Ato janë ngushtuar pothuajse fare. Në formën që i kanë dhënë shpikësit apo restauratorët e këtij lloji bëjnë të pamundur mirëmbajtjen dhe pastrimin e tyre. Heqja qafe e situatës dhe detajeve ndërtimore origjinale, që lexoheshin shumë mirë nëpërmjet elementeve dhe formave me të cilët paraqitej korniza dhe tjetërsimet e elementeve përbërës të mbulesësë së catisë, bëjnë që sot e tutje, askush të mos jetë në gjëndje të perceptojë historinë dhe format e vërteta që ka patur monumenti. Një fallsifikim i "bukur" me pasojë të rëndë në kurrizin e vërtetësisë së monu-

...nga numri i shkuar

"Milosao" e këtij numri mund të konceptohet si një botim relativisht i ngushtë sa i përket tematikave, pasi kishte vetëm tre argumente. E para, i kushtohej Rami Saarit, një hebreu, që përkthen direkt nga shqipja, por edhe njëkohësisht poliglot i jashtëzakonshëm, njohës i mirë i shumë gjuhëve njëkohësisht. Dr. Jorina Kryeziu me skrupulozitetin e saj profesional na e kishte sjellë të plotë idenë e shfaqjes së plotë dhe të qartë të gjithë veprimtarisë së tij, që përgatit, por edhe sjellë shumë autorë nga Shqipëria në këtë vend. Urojmë që të jetë i skeduar nga shqiptarët si mik i vendit.
Përkthimi i letërsisë sonë në gjuhën hebraike përbën njohjen e saj në një areal të veçantë dhe të paktë, në sasinë e përkthimeve, krahasuar me gjuhët e tjera që është përkthyer ajo, ku mbizotëron përkthimi prej gjuhëve të familjes indoevropiane. Me nismën e tij vetjake, ka bërë të mundur që letërsia shqipe të njihet në këtë areal me një numër të konsiderueshëm autorësh, shkroi Dr. Kryeziu.
I jemi mirënjohës layout sepse arriti që bibliografinë ta kishte në origjinal në hebraisht, një përpjekje e bukur por jo shumë e dashur nga njeriu jonë i grafikës që e lodhi pak. Autorja na ka propozuar edhe një intervistë me të. Argumenti numër dy i takonte Suzana Roberts. Ajo është poete dhe shkrimtare, përkthyese dhe veprimtare për kulturën e paqes, nga Argjentina. Jeton në Trelew- Chubut dhe së fundi mori titullin që jepet nga Çmimi Ndërkombëtar "Atjon Zhiti". Poezitë, që shoqëruan shkrimin, ishin të realizuara dhe i jemi mirënjohës dhe zotit Visar Zhiti, që pranoi të bashkëpunonte dhe të ndante këto poezi. Autorja e poezive ishte e mrekulluar gjithashtu me krijimtarinë në faqet e "Milosao".
Redaktori zgjodhi si përballje të tij një gjë të jashtëzakonshme, e cila lidhej me një apel që ai bëri për Amfiteatrin e Durrësit, një sfidë e kahershme, që ajo të zbulohet përfundimisht. Pak donkishoteske, por është e bukur nëse do të pranohej. Të shohim sesa do të bëhet. Numri ishte relativisht i mirë.

menit.

4. Dëmtimi i katërt është në vazhdën e ndërhyrjeve si pasoj e të cilave në përfundim rezultati është përsëri një fallsifikim dhe zhdukje e qartë e fazave dhe historisë së monumentit. Në studimin tonë kemi evidentuar një mori detajesh dhe shtesash që kishës i janë mbivendosur pas dëmtimeve të mëdha që ajo pësoj shumë afër me kohën e ndërtimit të sajë (fundi shek.13, fillimi i shek. 14). Një nga këto shtesa që i takojnë fazës së dytë të zhvillimeve arkitekturore, pas shëmbjes së korridorit me harqe në fasada, janë edhe mbushjet në dritaret e fazës parë të monumentit dhe njëherazi hapja e dritareve të vogla në brezin e takimit të qemerit cilindrik të harkadës së dikurshme, (Fig. 4). Vecanërisht në njërën prej tyre, dritarja treshe, e mesit në fasadën perëndimore, ku është bërë mbushje me mur dhe tjegulla të cilat, nga mënyra se si ishin të vendosura, jepnin edhe një farë efekti artistik e në të njëtën kohë flisnin qartë për kohën e realizimit. Në këtë rast, faza e dytë ishte tejet prezente dhe domethënëse për atë se si ka qënë ecurija e jetës së këtij monumenti brilant e i papërsëritshëm.Në një kuptim më shkencor, elementet që ndodheshin në mbushjen e dritareve dhe mënyra se si ato prezantoheshin, nuk ishin gjë tjetër vec se faqe të një arkivi real e material, ku flitej qartë për historinë e Kishës së Shën Kollit në Mesopotam. Me veprimin e pastrimit të këtyre gjurmëve, bëhet e qart se drejtuesit e ndërhyrjeve, gjoja restauruese, përvec mungesës ës ndjeshmërisë e kujdesit ndaj cdo detaji që mishëron monumenti në trupin e tij, kanë demostruar qartë injorancën që kishin dhe kanë për repertorin dhe format arkitekturore e artistike të tij. Kanë qënë e janë gjithnji të paqartë në zhvillimet dhe tipollogjinë volumore, duke nisur nga fillimi i jetës së monumentit e më pas.

5. Dëmtimi i pestë lidhet me qëndrimin e pakuptimtë dhe gati idiot të rivendosjes së kontrafortit në anën jugore, (Fig. 5). Gjat punimeve në fazat I dhe të II, të projektit tonë, këtë element ne e kishim hequr me qëllim që të përmirësohej situata statike e fasadës jugore të kishës duke e shoqëruar me riaftësimin e skemës konstruktive origjinale, në shërbim të së cilës, tashmë aplikuam sistemin e futjes së trarëve metalik me rol të dyfisht, në kanalet e trarëve-breza të dikurshëm, prej druri në brendësi të muraturës. Përvec kësaj, ajo që rezultoi men-

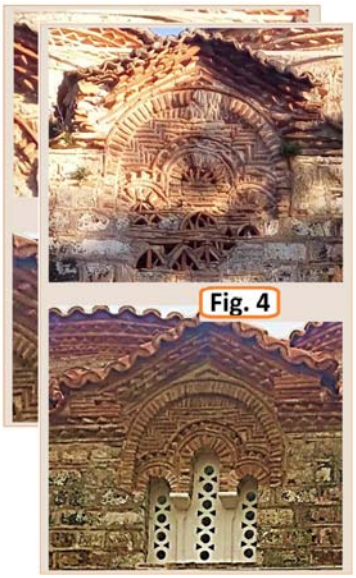

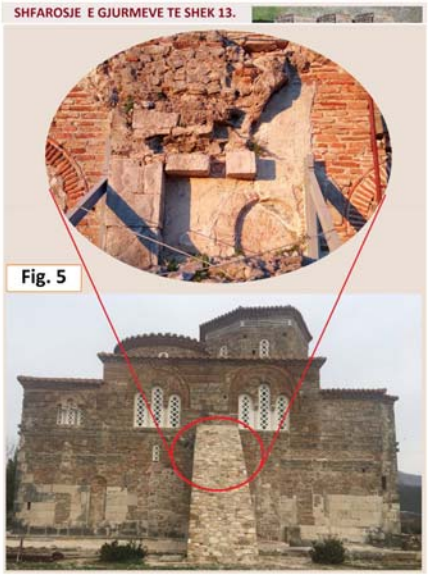

jëherë pas heqjes të kësaj mase muri, e cila u ndërtua në vitin 1845, ishte fakti se, aty ku mbështetej, në murin e kishës, dolën në dritë detaje arkitekturore e artistike të reja, të panjohura më parë, tepër të rëndësishme në pasurimin dhe kuptimin e tipollogjisë dhe historisë së monumentit. Pikërisht në këtë pjesë ndodhet vëndtakimi i dy qemereve cilindrik të mbulesave të portave të mëdha në fasadën jugore. Në të njëjtën kohë, në këtë pjesë dolën edhe dy shtresa pikture të cilat flasin mjaft qartë për zhvillimin ndërtimor dhe fazat e kishës si dhe të kapelës, e cila u ndërtua ngjitur me të në fillim shek.14. Rindërtimi i të ashtuquajturit kontrafort, nuk është gjë tjetër vec se një veprim prej inatcorësh e injorantësh. Është një dëm i padyshimtë ndaj vlerave të monumentit, qoftë në pikpamje të fshehjes së të dhënave arkitekturore e artistike ashtu edhe një përkeqësim dhe vënia në rrezik të situatës statike të tij, për rastet e lëkundjeve sizmike të mundshme. Është një veprim që nuk ka asnjë lidhje me profesionin e mirfillt të restauratorit, studiuesit dhe kuratorit ndaj vlerave që ka një monument kaq i rallë sikundër është Kisha e Shën Kollit në Mesopotam.

Në shërbim të vënies në dukje të veprimeve të llojit që listuam më sipër, ka edhe të tjerë raste apo pjesë të Kishës së Shën Kollit në Mesopotam, ku janë prezent dëmtime të vlerave dhe prishje të informacionit historik-arkitekturor

Apeli për objekte të tjera

Jam i sigurt se do të ketë një vëmëndje të vecantë, si për rastin në fjalë ashtu edhe për përdhosje të perlave të tjera të arkitekturës bizantine në vendin tonë. Në këtë listë janë edhe Kisha e Shën Mërisë Labovë e Kryqit, e cila u masakrua një vit më parë duke e rrjepur, shpërfytyruar dhe tjetërsuar në format origjinale të saj, e pasuar kjo nga Kisha e Shën Mërisë në Peshkëpi, e cila nuk mund ti shpëtonte fushatës së shfarrosjeve dhe fallsifikimit të formave arkitekturore. Kësaj të fundit i hoqën të gjithë materialin formues të mbulesës origjinale të shekujve 9-10, si pitosa etj, me idenë injorante se ishin vendosur nga ndërtuesit aty pa dashje apo kot.

e artistik, për shkak të një gjoja restaurimi dhe mungese totale ndjeshmërie dhe njohurie.

Një analizë më e thelluar dhe egzaminim teknik e fizik, duke pasur si qëllim nxjerrjen në dukje të të gjithë asaj ca ka ndodhur mbi Kishën e Shën Kollit në Mesopotam, do të përpilohet në një material më të plotë dhe do prezantohet, qoftë në organet përkatëse shqiptare që kanë si qëllim ruajtjen dhe mbrojtjen e vlerave kulturore ashtu edhe ato ndërkombëtare, të interesuara për të promovuar kriteret restauruese në tërësi.Ky hap është i domosdoshëm e në shërbim të mbrojtjes nga ndërhyrjet vandale, të veshura me petkun e një procedure zyrtare gjoja restauruese, si pasojë e të cilave shfarrosen vlerat origjinale e fallsifikohet situata dhe historia e monumenteve.

Jam i sigurt se do të ketë një vëmëndje të vecantë, si për rastin në fjalë ashtu edhe për përdhosje të perlave të tjera të arkitekturës bizantine në vendin tonë. Në këtë listë janë edhe Kisha e Shën Mërisë Labovë e Kryqit, e cila u masakrua një vit më parë duke e rrjepur, shpërfytyruar dhe tjetërsuar në format origjinale të saj, e pasuar kjo nga Kisha e Shën Mërisë në Peshkëpi, e cila nuk mund ti shpëtonte fushatës së shfarrosjeve dhe fallsifikimit të formave arkitekturore. Kësaj të fundit i hoqën të gjithë materialin formues të mbulesës origjinale të shekujve 9-10, si pitosa etj, me idenë injorante se ishin vendosur nga ndërtuesit aty pa dashje apo kot. Përpos dëmit në mbulesë, nëpërmjet manisë së kruarjes e prekjes, deri edhe bojatisjeve karagjoze në sipërfaqen e fasadave, u shdukën e tjetërsuan të gjithë elementet të cilët flasin për zhvillimet e fazave arkitekturore që lexoheshin më parë në fasada. Pasqyrimin e dëmeve për rastet e mësipërme do i takoj publikimeve të tjera.

Dëmi mbi vlerat arkitekturore, historike dhe artistike që u implementuan mbi Kishën e Shën Kollit në Mesopotam, është i tejskajshëm në dimensionin e vet. Ndërkohë ndodhija në fjalë e përfshirë nga një nxitim i dalldisur, drejtuar nga një ambicie injorante, e shtyrë dhe e ushqyer nga dëshira për të shkelur mbi punën studimore disa vjecare të tjetërkujt, pra një shkelje flagrante e të drejtës së autorësisë dhe pronësisë intelektuale, është një tjetër aspekt i shëmtuar e i turpshëm për ata që bënë protagonizmin në këtë rast. Jo vetëm kaq, por aventura shkon më tutje. Për aq sa kemi vënë re nga fotot e publikuara, në drejtim të idesë së ndërhyrjes për konsolidimin e strukturës së Kishës së Shën Kollit në Mesopotam, gjejmë elemente të plagjaturës apo vjedhjes së idesë dhe teknikës që ne kemi aplikuar më parë në një pjesë të mirë të strukturës së monumentit.

Në këtë rast është shmangur ideja dhe rekomandimet e paraqitura në projektin abuziv, me Vendim nr. 32 i KKR-së në vitin 2015, i përpiluar nga të njëjtit protagonist, projekt të cilin ne e kemi kallzuar penalisht dhe ndjekur në rrugë ligjore, për mbivendosje dhe cilësi kriminale. Është i njëjti projekt i cili u bë pjesë e procesit të Prokurimit Publik, tek i cili janë verifikuar fallsifikime dhe manipulime në të dhënat e monumenit, fakt ky i cili është paraqitur në Prokuroritë përkatëse për ndjekje dhe hetimet e rastit, si edhe u bë i njohur në opinion publik nga një emisioni investigativ, (Fiks Fare, 19 Tetor 2018, Pjesa 2).

Në këtë rast, protagonistët apo drejtuesit e punimeve mbi monumentin në fjalë kanë preferuar të lënë mënjanë idenë e tyre për ndërhyrjet konsoliduese, koncepte këto që i kishin radhitur në projektin e tyre skandaloz të cituar më sipër. Nga aq sa na jepet në pamjet e përfundim punimve, kuptojmë se kanë kaluar në aplikimin e konsolidimit sipas teknikës dhe idesë tonë, gjë të cilën ne e kishim realizuar në monument, për gjat dy fazave të mëparshme.Shkurt, kanë lënë mënjanë idenë e tyre dhe janë lëshuar në shtratin e kopjimit apo vjedhjes së idesë tonë, pa u bërë aspak të kujdesshëm dhe merak se po cënonin konceptin dhe kontributin studimor e teknik të tjetërkujt. Një tjetër hap ky i shëmtuar nga pikëpamja e etikës dhe e të drejtës së autorit, i cili do të ketë zhvillimet e mëvonshme në rrugë ligjore.

POEZIA

Diplomati dhe përkthyesi Kujtim Morina rikthehet në faqet e "Milosaos" me një cikël nga poezia klasike. Tashmë, subjekt i tij, është Robert Frost, për të cilin ai na ka sjellë dhe një histori të vogël, përveç poezive përkthyer me shumë impenjim…

Poezi nga Robert Frost

1874-1963

Robert Frost u lind më 1874, në San Francisko, ku prindërit e tij kishin lëvizur nga Pensilvania fill pas martesës. Pas vdekjes së babait nga turbekulozi kur Frost ishte 11 vjeç, ai lëvizi me nënën dhe motrën Jeanie në Lawrence, Massachusetts. Ai tregoi interes në lexime dhe krijime poezish që gjatë viteve të shkollës së mesme që e ndoqi në Dartmouth College në Hanover, Neë Hampshire, më 1892 dhe më vonë në Harvard University në Boston, megjithëse ai kurrë nuk arriti të merrte një diplomë të rregullt kolegji.

Frost bëri në një sërë punësh pasi e la shkollën duke punuar si mësues, këpucar dhe redaktor në Laërence Sentinel. Poezia e tij e parë "My butterfly" (Flutura ime) u botua më 1894 në gazetën e Nju Jorkut "The Independent".

Më 1895, ai u martua me Elinor Miriam Ëhite, me të cilën ai kishte ndarë vendet e nderit në shkollë të mesme dhe që ishte një inspirim i madh për poezinë e tij deri në vdekjen e saj më 1938. Çifti lëvizi në Angli më 1912 pasi u përpoqën dështuan në ngritjen e një ferme në Neë Hampshire. Frost ishte jashtë vendit ku u takua dhe u influencua nga poetë të tillë britanikë bashkëkohorë si Edward Thomas, Rupert Brooke, dhe Robert Graves. Ndërkohë që ishte në Angli, Frosti zuri miqësi me poetin Ezra Pound që e ndihmoi atë për tu bërë i njohur dhe botuar veprën e tij.

Në kohën kur Frost u kthye në Shtetet e Bashkuara më 1915, ai kishte botuar dy përmbledhje të plota, A Boy's Will (Vullneti i një Djali), 1913 and North of Boston (Veriu i Bostonit), 1914 dhe kishte fituar reputacion tashmë.

Në vitet 20, ai ishte poeti më i vlerësuar në Amerikë dhe me secilin libër të ri duke përfshirë New Hampshire (1923), A Further Range (Një Varg më Tej) ((1936), Steeple Bush (Shkurrja e Drejtë) (1947), and In the Clearing (Në lirishtë (1962)- fama dhe vlerësimet për të u rritën duke përfshirë katër çmime Pulitzer. Frost shërbeu si këshilltar për poezinë në Librarinë e Kongresit në periudhën 1958-59. Megjithëse vepra e tij është e lidhur ngushtë me jetën dhe peisazhin e Nju England dhe megjithëse ai ishte një poet i formave dhe metrikës së vargut tradicional i cili qëndroi në distancë nga lëvizjet dhe modat poetike të kohës së tij- Frost është çdo gjë tjetër përveçse një poet rajonal. Autor i kërkimeve dhe shpesh i meditimeve të errëta mbi tema universale, ai është shembulli i një poeti modern në qasjen e tij për gjuhën siç flitet në të vërtetë, në kompleksitetin psikologjik të portreteve të tij dhe në shkallën në të cilën vepra e tij është e mbushur me shtresa të dykuptimësisë dhe ironisë.

Në një kritikë të vitit 1970 të poezisë së Robert Frost, poeti Daniel Hoffman i përshkruan veprat e para të Frost si 'etikë puritane e kthyer në mënyrë të mahnitshme në lirikë dhe e aftë për t'iu dhënë zë burimeve të kënaësisë së saj në botë" dhe komenton për karrierën e Frost si "bardi amerikan". Ai u bë i famshëm në shkallë kombëtare, pothuajse si poet laureat zyrtar dhe një interpretues i madh në traditën e mjeshtrit më të hershëm të shprehjes letrare të Mark Tuenit.

Ndërsa Presidenti John Kennedy në inagurimin e të cilit, poeti recitoi një poezi, tha "Ai i ka lënë kombit të tij vargje të pavdekshme nga të cilat amerikanët do të gjejnë gjithnjë kënaqësi dhe mirëkuptim". Robert Frost jetoi dhe dha mësim për shumë vite në Massachusetts dhe Vermont, dhe vdiq në Boston më 1963.

Mirëmbajtja e Murit

Ka diçka që nuk e do murin,
që krijon gunga të ngrira nën tokë
dhe nxjerr gurë të mëdhenj në diell,
krijon çarje, madje edhe dy krahas njëra-tjetrës.
Puna e gjuetarëve është tjetër gjë:
Kam ardhur pas tyre dhe kam bërë riparime
aty ku nuk kanë lënë dy gurë bashkë,
kur kanë parë lepurin që ka dalë nga skuta
për të kënaqur zagarët që kuisin. Për çarjet dua të them,
askush s'i ka parë as ka dëgjuar si janë bërë,
por në kohën e mirëmbajtjes në pranverë i gjejmë aty.
I tregoj fqinjit tim për këtë përtej kodrës;
takohemi një ditë për të ecur gjatë vijës
dhe për të ngritur murin edhe njëherë.
Ecim të dy me murin ndërmjet
duke vendosur në vend çdo gur që ka rënë.
Disa janë si franxholla dhe disa si topa të vegjël,
Duhet të përdorim një formulë magjike për t'i balancuar:
"Qëndro aty ku je derisa të ta kthejmë shpinën!"
Na grihen gishtërinjtë nga gurët
Oh kjo është një lloj tjetër loje në terren,
një në një anë. Pastaj vjen pak më tepër:
Në një vend tjetër nuk ka nevojë për mur:
Në anën e tij ka vetëm pisha ndërsa në timen kopsht molle
Pemët e mia të mollës nuk do të kalojnë asnjëherë matanë,
të hanë boçet nën pishat e tij, i them.
Ai vetëm thotë: "Gardhe të mirë bëjnë miq të mirë"
Pranvera është mbrapshtia tek unë, dhe vras mendjen
nëse mund t'i fus një nocion në kokë:
'Pse bëjnë fqinjë të mirë? A nuk është kufiri
aty ku janë lopët? Por aty nuk ka më lopë.
Përpara se të ndërtoj një mur, duhet të di
çfarë të fus brenda e çfarë të lë jashtë
dhe kë mund të ofendoj kështu.
Ka diçka që nuk e do murin
që e do të rrëzuar. Mund t'i thoja atij "kukudh'
por ai nuk është i tillë ekzaktësisht, do të doja
që ai ta thotë për veten e tij. E shoh atë aty
duke sjellë nga një gur që e ka mbërthyer fort
në secilën dorë, si një njeri i egër i kohës së gurit i armatosur.
Ai lëviz nëpër errësirë siç më duket mua,
jo vetëm nga drutë dhe hijet e pemëve.
Ai nuk do të shkojë përtej thënies së babait të tij,
i pëlqen të mendojë ashtu gjithmonë
Ai e thotë përsëri 'Gardhe të mirë bëjnë miq të mirë".

Trishtili

Ka një këngëtar që të gjithë e kanë dëgjuar,
një zog i verës dhe pyllit që s'ka të pushuar,
që i bën trungjet e pemëve të tingëllojnë përsëri.
Ai thotë se gjethet janë vjetëruar dhe për lulet,
mesi i verës është për të kërcyer nga njëshi tek dhjeta.
Ai thotë që rënia e hershme e petaleve ka kaluar
kur lulet e dardhës dhe qershisë bien tufa-tufa.
Në ditë me diell, në një moment me ré,
vjen rënia tjetër që ne e quajmë vjeshtë.
Ai thotë që pluhuri i autostradës ka mbuluar gjithçka.
Zogu mund ta pushojë këngën siç bëjnë zogjtë e tjerë
por ai e di edhe kohën kur nuk duhet të këndohet.
Kjo të bën të mendosh për pyetjen që ai ngre,
çfarë të bësh nga një gjë që vetëm po pakësohet.

Mështeknat

Kur i shoh mbështeknat si përkulen majtas e djathtas
përmes kontureve të pemëve më të errëta, më të drejta,
më pëlqen të mendoj një djalë duke u luhatur në to.
Por luhatja nuk i përkul ato
siç bën ngrica. Do t'i keni parë shpesh,
të veshura me akull një mëngjes dimri me diell
pas një shiu. Ato kërcasin në veten e tyre
ndërsa puhiza shtohet dhe i kthen shumëngjyrëshe,
shtjella pëlcet dhe ua nxjerr smaltin.
Shpejt ngrohtësia e diellit i bën ato të derdhin guaska kristali
duke u shkokluar dhe rënë si ortek mbi koren e borës.
Pirgje të tilla të xhamit të thyer për t'i fshirë tutje,
do të mendonit sikur kupola e brendshme e qiellit ka rënë.
Ato tërhiqen zvarrë me fierin e vyshkur në ngarkesë
ndërsa duket se do të rezistojnë, megjithëse njëherë ato
përkulen
kaq ulët për një kohë të gjatë dhe kurrë nuk drejtohen më.
Mund t'i shihni trungjet e tyre të harkuara në pyll
vite më pas duke gjurmuar gjethet e tyre në tokë
si vajzat në gjunjë që hedhin flokët
përsipër kokës për t'i tharë në diell.
Por doja të thoja kur e Vërteta shpërtheu
me të gjithë faktet e saj për ngricën,
do të doja që një djalë t'i përkulte ato
ndërsa hyn e del për të nxjerrë lopët.
Ose një djalë tjetër larg nga qyteti që luante beizboll,
e vetmja lojë e të cilit të ishte çfarë sajonte vetë
dimër e verë, dhe të luante vetëm.
Një nga një, ai i nënshtron pemët e babait të tij
duke iu hipur dhe përkulur pa fund
derisa t'ua heqë ashpërsinë,
dhe asnjë veçse gjymtyrë të varura, asnjë të mos mbetet
pa u pushtuar. E gjitha çfarë mësoi atje
ishte të mos mbaronte shpejt
që mos ta mbartte pemën pastaj tutje
të rrëzuar përtokë. Ai gjithnjë mbante ekuilibrin

në majat e degëve, duke u ngjitur me kujdes,
me të njëjtin merak si kur mbushet një kupë
deri në buzë dhe madje edhe pak sipër saj.
Pastaj ai hidhej poshtë, së pari me këmbë, me frushullimë
duke u gjuajtur poshtë përmes ajrit në tokë.
Kështu kam qenë edhe unë merakli mështeknash.
Ëndërroj që të kthehet prapë ajo kohë.
Kjo ndodh kur jam i raskapitur nga mendimet
dhe jeta i ngjan më shumë një pylli pa rrugë
ku fytyra të digjet dhe guduliset nga merimangat
që thyhen përmes dhe një sy që të loton
nga një shkarpë që të ka rënë në të.
Do të doja të ikja për pak kohë nga toka,
të kthehesha prapë e t'ia filloj përsëri.
Shpresoj që as fati të mos më mbajë mëri,
të më japë një gjysëm dhurate dhe të më rrëmbejë
pa kthim. Toka është vendi i duhur për dashuri:
Nuk e di ku është më mirë për të shkuar.
Do të doja që përmes ngjitjes së një mbështekne,
të shkoja drejt parajsës,
t'i ngjitesha degëve të zeza të trungut të saj të bardhë borë
derisa pema të mos më mbajë më
por të zhysë majën e saj dhe të më lëshojë përsëri në tokë.
Kjo do të ishte mirë, të shkoja dhe të kthehesha prapë.
Më mirë merakli mështeknash sesa ndonjë gjë tjetër.

Në pyll një mbrëmje me borë

I kujt është ky pyll, mendoj e di.
Shtëpia e tij është në fshat, aty
Ai nuk do të më shohë mua këtu
duke parë mbushur me borë pyllin e tij.

Kali im i vogël po mendon me çudi,
si të ndalosh në një fermë pa shtëpi
ndërmjet zabelit dhe liqenit të ngrirë
në mbrëmjen më të errët të vitit.

Ai i tund njëherë pajimet e tij
për të pyetur nëse ka ndonjë gabim
i vetmi tingull që dëgjohet është lëvizja
e erës së lehtë dhe pushit të flokëve të borës.

Drurët janë të ngrysur, të mistershëm, të dashur,
por unë kam premtime për të mbajtur
dhe kilometra për të bërë derisa të shtrihem,
dhe kilometra përpara se të ndalem.

Njëherë nga Paqësori

Uji i shkërmoqur bënte një potere të mjegullt
Dallgë të mëdha vinin njëra sipër tjetrës
Dhe mendonin të bënin diçka në breg
që uji s'ia kishte bërë tokës asnjëherë.
Retë ishin të ulëta dhe mikluese në qiell
si cullufet që bien në prarimin e syve
Nuk mund të tregohet megjithatë dukej sikur
bregu ishte fatlum që mbështetej nga shkëmbi,
Shkëmbi i lidhur pastaj fort me tokën.
dukej si një natë me qëllime të kobshme
po vinte, jo vetëm një natë, një epokë
duhej të ishe gati edhe për xhindosje
Do të ndodhte më tepër sesa uji i oqeanit të thyhej
përpara se fjala e Zotit: I fundit të fikë Dritën të nxirrej.

Asgjë s'mund të qëndrojë ar

Ngjyra e parë e natyrës ishte e arta,
nuanca e saj më e fortë, e flakta.
Gjethja e saj më e parë, një lule,
por vetëm për një orë, e dukshme.
Pastaj gjethja mbeti prapë gjethe,

kështu Edeni ra prapë në heshtje.
Dhe agimi venitet drejt ditës.
Asgjë s'e ruan përherë shndritjen.

Në dimër vetëm në pyll

Në dimër në pyll vetëm,
kundrejt pemëve shkoj,
shenjoj një panjë për vete
dhe e ul panjën poshtë.

Në orën katër me sëpatë në krah
dhe në muzg më vonë,
hap një shteg me gjurmët e mia
përmes borës së irnosur.

Nuk shoh ndonjë dështim të natyrës
në rrëzimin e një peme
si për veten time një zbrapsje
kur pret një grusht tjetër ende.

Miku im i Nëntorit

Brenga ime, kur është këtu me mua
mendon se këto ditë të zymta me shi vjeshte
janë të bukura siç mund të jenë ditët;
Ajo i do pemët e zhveshura, të vyshkura
dhe ecën shtegut së livadhit të pllaçuritur.

Nuk më mban vendi nga kënaqësia e saj
Ajo flet dhe unë jam gati për ta dëgjuar;
Ajo është e gëzuar që zogjtë kanë ikur,
është e lumtur që grija e saj e thjeshtë, e lëmuar
është kthyer ngjyrë argjendi tani me mjegullën çiftuar.

Pemët e braktisura, të shkreta,
toka e fikur, qielli i rënduar,
bukuritë që ajo vërtet sheh,
ajo mendon se s'm'i kapin sytë
dhe më bën nervoz pse nuk i shquaj.

Jo dje po herët e kam kuptuar
dashurinë e ditëve të nëntorit
përpara se bora t'i ketë mbuluar.
Por ishte e kotë t'ia tregoja asaj
që janë më të mira për t'i lëvduar.

Vende të zbrazëta

Bora bie dhe nata po bie shpejt, shpejt,
shikoja në një fushë që më humbte krejt,
toka pothuajse e mbuluar me borën e butë,
vetëm ca barëra dhe fije kashte akoma duken.

Pyjet përreth e kanë, ajo është e tyre
Kafshëve në strofulla po iu zihet fryma
Jam shumë i hutuar për tu përqendruar
Vetmia po më kaplon pavetëdijshëm.

Dhe i vetmuar siç është vetë vetmia,
do të jem më i vetmuar atje apo më pak,
një bardhësi e zbrazët e zhytur në borë,
pa shprehje, asgjë për tu shprehur, aspak.

Nuk trembem aq shumë nga vendet e zbrazëta,
ndërmjet yjeve-mbi yje ku nuk ka njerëz.
E ndjej vetminë në mua kaq shumë, më afër,
më tremb më tepër zbrazëtia brenda vetes.

Mik i Natës

Kam qenë njëherë mik me natën.
Kam ecur jashtë në shi dhe përsëri në shi
duke shkuar edhe përtej dritës më të largët.

Kam parë edhe rrugën më të mërzitshme të qytetit.
Kam kaluar nga roja e natës në zonën e tij të mbulimit
dhe kam ulur sytë, pa dëshirë për sqarime.

Kam qëndruar i heshtur duke ndalur rrapëllimën e këmbëve
kur që nga larg një britmë e ndërprerë
u dëgjua nga shtëpitë nga një rrugë tjetër.

Por jo për të më thirrur apo për të më thënë mirëmbetsh
dhe më tej akoma tek një lartësi e pazakonshme
një orë e ndritshme kundrejt qiellit.

Shpallte se koha nuk është as e drejtë as e gabuar.
Kam qenë mik me natën në një të shkuar.

Përkthyer nga Kujtim Morina

LETËRSIA

Romani aspak i ngarkuar me element të absurdit, përkundrazi, duke qenë në thelb realist edhe në elementët e tij magjikë, është krejtësisht i kuptueshëm për lexuesin. Gjuha e gjallë dhe e pasur është një nga pikat e forta tashmë të shkrimtarit Namik Dokle. Ajo pasqyron jo vetëm koloritin jetësor të zonës, por identifikon dhjetëra e dhjetëra personazhe në mënyrë krejtësisht të dallueshme. Asnjëri nuk flet si tjetri… Person-

Për letërsinë që bën Namik Dokle

NGA ANNA KOVE

Esi jetohet, kur të ndalojnë me dhunë të dashurosh? Çfarë ngjyrë ka qielli, dielli, yjet dhe lulet? Çfarë shije ka ajri, uji, puthja e mun guar, përvëlimi i trupit në dëshirë? Ngjyrat dhe shijen e tërbimit - na thotë Namik Dokle me romanin e tij të fundit. Subjekti shtillet rreth një fabule mbresëlënëse: sëmundja që po merr jetën e të rinjve nuk është "tërbim" i ardhur nga shkaqe që mund t'i shpjegojë shkenca, por nga ndalimi që u bëhet të rinjve të mos kenë mundësi të bëjnë dashuri. Në fshat mbizotëron shtetrrethimi i frikshëm mbi nevojat shpirtërore dhe fiziologjike të të rinjve. Personazhet kanë veshur petka prej fjalësh të frikura dhe luajnë para syve tanë dramën e tyre, që është njëkohësisht drama e gjithë shoqërisë shqiptare nën diktaturë. Në këtë roman, ashtu si edhe në dy paraardhësit e tij, autori ka lëmuar mjeshtërisht fjalorin e pasur të zonës; legjendat, mitet, realitetet magjike janë sërish pjesë domethënëse e rrëfenjës së autorit, i cili tashmë e ka të shtruar si kalldrëm me gurët e skalitur udhën e sigurt drejt lexuesit dhe letërsisë së bukur shqipe.

PËRJETIM MBI ROMANIN "DITËT E LAKURIQËVE TË NATËS"

Ky është romani i tretë i autorit Namik Dokle, si pjesë e një triologjie mbi kompleksitetin jetësor të banorëve të Gorës.

Marrëdhënia ime me librat e autorit Namik Dokle është trefishe dhe në të tria dimensionet e kësaj marrëdhënieje unë marr më shumë se jap, edhe pse i kam redaktuar të tre romanet dhe kam folur në promovimet e librave në të tria herët, sërish kam emocionin si të isha vetë pjesë e aktit të krijimit. Hera e parë, në përballjen time si redaktore letrare, nga vetë kultura gjuhësore e shkrimtarit Namik Dokle dhe qëmtimi artizanal që i bën ai shqipes, unë mësoj si nxënësja para mësuesit.

Së dyti, në leximin që i bëj si krijuese, pasi vetë rrekem të shkruaj prozë, sërish mësoj nga stili, struktura, fjalët e rralla, apo shprehje e idioma krejtësisht unike e me valenca kuptimore goditëse, që autori përdor në romanet e tij, të cilat janë njëkohësisht një shkollë më vete e mënyrës se si një krijues duhet të sillet me tharmin fjalësor që do të përdorë për ngrehinën e tij letrare.

Dhe së treti, si lexuese. Këtu edhe do të ndalem paska më gjatë. Unë besoj se shkrimtari Namik Dokle e ka të siguruar tashmë lexuesin e tij. Në aktin e parë të përballjes me romanin e ri të autorit Dokle, ti e di se nuk do mund ta lëshosh nga dora, derisa të kesh mbaruar edhe faqen e fundit. Jo sepse janë më pak të bukur apo të vlerë romanet që kërkojnë një mënyrë tjetër më të ngadaltë dhe meditative gjatë leximit, por sepse ngjarjet që autori merr përsipër të trajtojë kanë së brendshmi një dinamikë dhe temporitëm letrar të tillë, që nxisin me shpejtësi fantazinë dhe kureshtjen e lexuesit nga faqja në faqe.

"DITËT E LAKURIQËVE TË NATËS"- PJESË E NJË TRILOGJIE

Edhe tek romani "Ditët e Lakuriqëve të natës", në të njëjtin stil të shtrirë të rrëfimit ashtu si te "Vajzat e Mjegullës" dhe "Lulet e Skajbotës" vijon paraqitja shumëdimensionale e jetës së fshatit Gorë, dikur Skajbota, tani Bukojna dhe, përmes asaj gjeografie, edhe e fshatit shqiptar, në përgjithësi, në periudhën e diktaturës.

Fabula në dukje është e thjeshtë: Partia, që monitoron deri në qelizë jetën e gjithkujt, dërgon në fshatin e vogël kufitar të Bukojnës një profesor mikrobiolog, për të zbuluar rastet e vdekjeve dhe të ashtuquajturit "tërbim" te të rinjtë e rritur, ende të pamartuar. Mikrobiologu, që duhet të hulumtojë gjithçka, survejohet nga njerëz që raportojnë në Postën e Kufirit dhe te struktura drejtuese të Partisë në qendër.

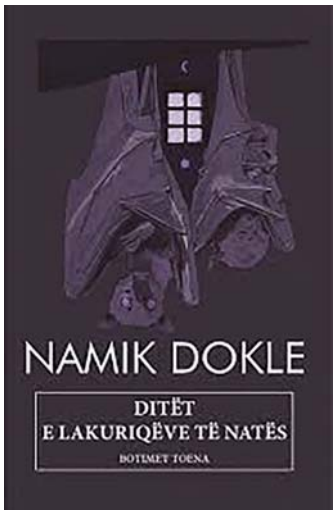

Historia dhe personazhi ynë

Historia e letërsisë botërore njeh shumë shkrimtarë të cilët përmes historive të thjeshta lokale kanë ditur të rrëfejnë historinë e njerëzimit. Në mënyrë stilistike autori e ka zgjidhur këtë mision letrar, sa përmes realizmit aq edhe elementëve të dukshëm të realizmit magjik.

Heshtja e frikshme mes banorëve për të artikuluar dyshime e pengon profesorin shkencëtar të njihet shpejt me të vërtetën. Laboratori i tij nuk është thjesht shkencor, por sidomos njerëzor. Dhe kur objekt i hulumtimit është qenia njerëzore, natyrisht asgjë nuk është e thjeshtë. Në roman shpalosen njerëzit me frikërat e tyre, me mundësinë dhe pamundësinë e tyre. E sidomos me këtë të fundit, e cila i çon shpesh në depersonalizim. Depersonalizimi më i madh është shndërrimi që i bëri ai sistem disa njerëzve, duke i kthyer në informatorë shpesh rastesh të hamendësuara apo të keqinterpretuara.

Në çdo hap që hedhin personazhet e romanit: Profesori, ndihmësmjekja, mjeku, apo edhe të tjerë, kudo ndeshen direkt apo indirekt me ushtarët e kufirit. Posta e Kufirit ka autoritetin suprem të kontrollit të jetës në fshat – madje edhe të dashurisë. Subjekti shtillet rreth një fabule mbresëlënëse: sëmundja që po merr jetën e të rinjve nuk është "tërbim" i ardhur nga shkaqe që mund t'i shpjegojë shkenca. Ajo vjen nga ndalimi që bëjnë ushtarët e kufirit (me urdhër nga lart), që të rinjtë të mos kenë asnjë mundësi të bëjnë dashuri me njëri-tjetrit. Në fshat mbizotëron një shtetrrethim i frikshëm mbi ndjesitë dhe nevojat shpirtërore dhe fiziologjike. I mbijetojnë "tërbimit" vetëm ata që mund t'u përvidhen ushtarëve të Postës përmes ndonjë skeme të mirëmenduar mashtrimi.

Në këtë roman, ashtu si edhe në dy paraardhësit e tij, autori Dokle përdor mjeshtërisht fjalorin e pasur të zonës; legjendat dhe mitet janë sërish pjesë domethënëse e rrëfenjës së autorit: mjekësia, profecitë, demagogjia, censura dhe kontrolli i egër ushtarak, izolimi i pashpirt që u bëhet njerëzve aty, e sidomos ndjesive më ekzistenciale, atyre të dashurisë, bashkëjetojnë në të gjitha faqet e romanit dhe lexuesi faqe mbas faqeje ngelet i ngërthyer në të papriturat që servir realiteti letrar, që duket se vjen nga një realitet jetësor, i përcaktuar në gjeografi dhe kohë. Mesazhi fundor i romanit është i qartë: "I vetmi tërbim në këtë fshat është ndalimi i dashurisë".

LOKALJA PËRTEJ SAJ

Historia e letërsisë botërore njeh shumë shkrimtarë të cilët përmes historive të thjeshta lokale kanë ditur të rrëfejnë historinë e njerëzimit. Në mënyrë stilistike autori e ka zgjidhur këtë mision letrar, sa përmes realizmit aq edhe elementëve të dukshëm të realizmit magjik.

Edhe pse se ky roman i takon gjinisë së realizmit, si te të dy paraardhësit gjenden elementë të dukshëm të realizmit magjik. Është fakt letrar tashmë se ajo zonë atje tutje në skajbotë e end jetën e saj edhe mes legjendave, miteve, zakoneve dhe riteve. Ashtu si te romani "Vajzat e Mjegullës", te romani "Lulet e Skajbotës" edhe tek: "Ditët e lakuriqëve të natës" kuptohen lehtësisht ato elemente që në teorinë e letërsisë i kemi quajtur elemente të realizmit magjik.

Romani aspak i ngarkuar me element të absurdit, përkundrazi, duke qenë në thelb realist edhe në elementët e tij magjikë, është krejtësisht i kuptueshëm për lexuesin. Gjuha e gjallë dhe e pasur është një nga pikat e forta tashmë të shkrimtarit Namik Dokle. Ajo pasqyron jo vetëm koloritin jetësor të zonës, por identifikon dhjetëra e dhjetëra personazhe në mënyrë krejtësisht të dallueshme. Asnjëri nuk flet si tjetri… Personazhet kanë veshur të gjithë petkat e tyre prej fjalësh dhe luajnë para syve tanë dramën e tyre, që është njëkohësisht drama e gjithë shoqërisë shqiptare në kohën e persekucionit, spiunimit dhe kontrollit komunist mbi jetët e njerëzve.

Ka edhe shumë poezi brenda përshkrimeve. Elementët poetike nuk i mungojnë edhe romanit "Ditët e Lakuriqëve të Natës." Titulli po ashtu është një metaforë e goditur letrare, i cili përmes vetë kontroversitetet brenda tij në përdorimin edhe të ditës edhe të natës, rrit më shumë përfytyrimin e lexuesve, sapo përballet me të.

Së fundi, duke i uruar shumë suksese autorit, them se "Ditët e Lakuriqëve të Natës" është një roman që nuk duhet t'i mungojë bibliotekës së askujt që interesohet të lexojë letërsinë e bukur bashkëkohore shqipe.

E

ESE

Një përsiatje në karakterin thellësisht metafizik, ku atdheu, nocionet, morali futen në një qerthull, ku është vështirë të gjykosh. Akademikut ia lehtëson puna në shkrimin e ese-së njohja e disa fushave dhe abstragimi i lehtë i kuptimit të jetës, falë përvojës dhe gjykimit të ftohtë...

NJË SY DHE NJË PIRAMIDË

NGA REXHEP FERRI

1.
Mur nëmur
Nuk më mban çekiqi
Gozhda më mban

Ky mendim papritur më erdhi dhe po e shkruaj ashtu si më erdhi, pa i shtuar asnjë fjalë e asnjë frikë nga frika.
Për pyetjet e shpirtit njerëzor po të ishte gjallë sot Skënderbeu çka mund të bënte?
Lufta e Parë e Skënderbeut mua nuk më kujtohet, por lufta e fundit po.
Për jetën e njeriut nga të gjitha anët, koha shpesh mbetet pa fjalë.
Fund e krye me një histori të pakuptueshme.
Me një ngacmim brenda zjarrit.
Kur jeta nis e merr teposhtëzën.
Për jetën me sfida të larme çdo gjë pret urrejtjen e vet.
Në teatrin e shëmtuar të patriotëve sojlinj, për ta kuptuar magjinë tërheqja e vëmendjes po na lë pa fjalë.
Unë, meqenëse isha me kilometra larg për të bërë një pushim, çerdhe mbi pemë, me mure prej drite, prej ajri në prehërin e nënës mbështeta kokën.
Pashë një ëndërr.
Me qëllim të mirë urrejtja ka të drejtë, jeta është shumë e shtrenjtë, nga një vend më lart në një vend më poshtë nuk kërkon as falje, as premtime, as përshëndetje.
Për ta mbushur një boshllëk, jo me qëllim për ta zëvendësuar me një boshllëk tjetër.
Me famën kur të vdekurit ishin të gjallë, veten e gjeta te rrënojat e Kullës së Gjyshit.
Aty tani nuk kemi më kohë për miqësi.
Gjatë njëqind vjetëve të fundit i kemi humbur katër luftëra. Gjatë atyre katër luftërave u pamë e s'u pamë.
Këtë histori që as sot nuk ka të ardhme, gjaku nuk e meriton.
Maskarallëqet morën dhenë.
Veç pak!…
Përtej humbjes dhe degjenerimit, çrregullimi i personalitetit harron Zotin, njeriun, jetën, vdekjen, kur me sytë mbyllur fluturon bualli.

2.
Gjatë kohës së komunizmit të Enver Hoxhës, ditën e tretë në Tiranë e theva një vijë të trashë dhe e vizatova një vijë të hollë.
Rastësisht nuk e vizatova.
Ajo ishte fjala dhe heshtja e njeriut të vetmuar.
Shoferi që më shoqëronte më tha:
-Shoku Rexhep, vijën që e vizatove fshije.
Unë e shikova. Ia dhashë gomën e i thashë:
-Fshije ti!
Shoferi mori gomën, e fshiu vijën…
Gjatë rrugës për në Krujë më pyeti:
-Çka po mendon?
-Asgjë më afër e asgjë më larg, - i thashë.
Jeta është me pyetje e pikëpyetje e bukur.
Për çka janë pyetjet, pikëpyetjet,kur bie nata?…
Populli i ka hapur veshët.
Pret të dëgjojë kush po flet.
Ka filluar edhe veten të mos e njohë e mos ta dojë.
Larg gjithçkaje.
Përveç pritjes.
Vetëm rrënojat e legjendave i kupton më mirë…
Me këmishë e pa këmishë.
Me arkivol e pa arkivol.
Mos e mashtroni veten.
Kjo është jeta që na pret.
Jeta që na mëson ta urrejmë njëri-tjetrin.
Fërkoni sytë!
Për ta ndryshuar botën, lufta nuk i njeh kufijtë.
Me pakënaqësinë tonë kemi shumë mundësi, me kufij e pa kufij.
Jeta vetë e kërkon dhe vetë le ta vuajë.
Me zjarr që na shpëton nga zjarri.

3.

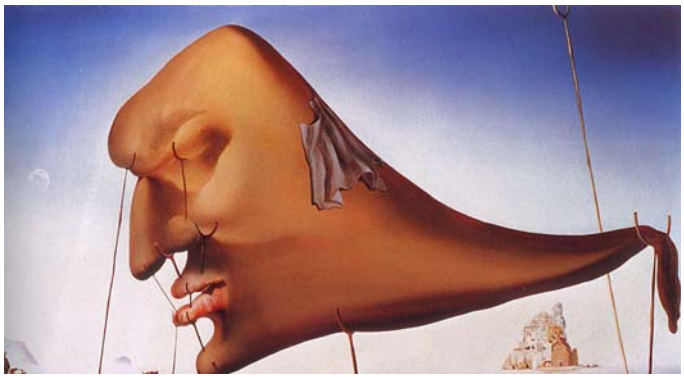

Te varret, në mes të Ballkanit nuk po e njohim as vetveten.
Kam ardhur sot për të mos u larguar nesër.
Nga rrënojat e Trojës e te rrënoja e Trojës
Gjarpëri e puthi Helenën.
Në varr për të pushuar.
Mjafton nata nga nata. Për t'u parë mes dashurisë dhe sfidave, mjaft me këto mashtrime të këngëve patriotike.
Sa më shumë që i afrohemi Hënës, aq më pak kemi se çka të flasim për Hënën.
Kur jetohet me çmimin e famës është e pamundur ta mbushim ditën me gëzime.
Nuk e kuptojmë pse nuk na doli e mirë asnjë histori.
Duke dashur të krahasohemi me yllin e afërt, verbërisht përpiqemi ta kuptojmë
zemrën e humbur.
Kur vazhdon loja me zjarrin, jeta na vie si mashtrim dhe shkojmë në mal për ta takuar gjarprin.
Prej tij kërkojmë pak helm.
Për ta fituar zemrën e luanit, pa e pyetur as jetën, as vdekjen.
Ndodhi ajo që ndodhi.
Nga thellësitë e shpirtit.
Me një këngë, me një pllakë të prishur gramafoni, kur heshtja flet më mirë, për fjalën asgjë.
Të kuptosh se kush të plagosë e kush të shëron.
Çdo të thotë kjo?
Shpirt të lutem ke durim!
Më mire është të ruhesh e të mos bësh budallëqe.
Dhe duhet të flasim pse s'kemi për çka të flasim.
Mesnatës dhe ditës, as ulurimë e ujkut nuk dëgjohet.
Ndodh ajo që ndodh.
Nata mbushet me ëndrra.
Dita me mashtrues sojlinj.
Ne të tjerët kërkojmë një pushim.
Duhet të nisemi.
Të gjejmë fajtorë.
Betejës së ligjeve t'i flasim për ligje me të cilat dikush duhet të dënohet.
Shkurt e shqip, të vazhdojnë hetimet.
Për një moment të caktuar kur duhet të ndalemi.
Të dijmë pse të ndalemi.
E vetmja gjë fisnike që na ka mbetur është të dijmë pse jetojmë.
Kur kthehemi e prapë shkojmë.

4.
Mes Detit të Zi e Detit të Vdekur, me vite e shekuj historia na vinte si thikë pas shpine.
Pas shumë fillimeve i humbëm të gjitha luftërat.
Kujt i u kemi falënderuar nuk e di.
Ata që na kanë lexuar mendjen kanë shkuar më larg se larg.
Gjatë luftës së fundit, a jemi takuar me zjarrin që dogji malin?!
Tani më s'kemi kohë për asgjë më të mirë.
Zgjedhja më e mirë është pritja.
Më falni, po ku mbeti përshëndetja me grushtin lart të komunistave? Me një emër që përsëritet, na doli si provokim!
Ndoshta e kishim tepruar.
Kemi edhe disa thashetheme se nuk e meritojmë një jetë më të mirë.
-Korrigjojeni të kaluarën. - na tha Dervishi që flinte nën Urën e Vezirit.
Me një mbyllje në vetvete nuk jam i sigurt se do të pyesë dikush se e kishim pasë dajën bajraktar.
Rrugës sa kilometra është jeta, as unë e as Dervishi që flente nën Urën e Vezirit nuk e dijmë.
Jetën e mori era e fjalën ëndrra mashtruese.
Me një ëndërr mashtruese koha e ka fshehtësinë e vet.
Nuk e çelë gojën pa ryshfet.
Njëqind vjet Biza… Biza…
E luajti të njëjtën lojë.
Pesëqind vjet Turra… Turra…
Binte borë e bardhë, në të pamë e kuqe…

5.
Patriotët sojlie dhe pas luftës pa fije turpi vazhdojnë lojën me letra mashtruese.
Populli nuk ka çka të rrezikojë më shumë.
Me fatin e vet po e kalon jetën nga dita në ditë.
Nën mëshirën e legjendave kanë kaluar dymijë e pesëqind vjet kur Leka i Madh
Pushtoi Egjiptin.
Nga ajo kohë e nga ajo luftë e nga ato rrënoja e ato legjenda dolën në dritëshumë mite.
Perëndia i Besimit shumë çka pa.
Nga mbidoza e besimit kishte rënë në gjumë të thellë.
Kur është zgjuar është bërë më i fortë.
E pa se gjumi e kishte tradhtuar.
Vonë, shumë vonë, duke kaluar kufirin, e humbëm rrugën, edhe për njëqind vjet të ardhshme.
Nga të gjitha ato e këto luftëra.
Nga ato e këto rrënoja, për ta përdorur magjinë, dollari amerikan e ka të vizatuar një sy dhe një piramidë.

Janar, 2019

R

REVIEW

Bashkëpunëtorja e hershme e "Milosao" na ka sjellë disa mendime për librin "Rrëfime - jeta si kirurg i trurit" nga Henry Marsh. Motivimi i tij është puna, një punë cilësore, që përpiqet t'ua fusë në shpirt edhe bashkëpunëtorëve e nxënësve pasues me shembullin që jep në realizime operacionesh të vështira, shpeshherë edhe në kushte jo të përshtatshme.

NGA DR. SHK. TATJANA HAXHIMIHALI

Një karrierë e jashtëzakon shme në fushën e neu rokirurgjisë e autorit të lib rit Henry Marsh. Titulli modest kurrsesi s'i jep lexuesit përfytyrimin e amplitudave tronditëse të jetës së një mjeku për të cilin mjeshtëria delikate e ndërhyrjes në trurin e njeriut është "shkenca e pasigurive dhe arti i mundësive". Edhe vetë autori është i thjeshtë në përshkrimin me sinqeritet të thellë të jetës së tij profesionale. Çuditërisht ai merret gjatë me zgjidhjet e gabuara që ka bërë gjatë operacioneve në trurin e pacientëve, po aq sa me ato të suksesshmet. Sepse suksesi të bën mendjelehtë, kurse nga gabimet duhet të mësojmë, natyrisht kur ato ia pranojmë vetes. Është përvoja e një mjeku të ngritur nga shkallët më të ulëta të shërbimit shëndetësor edhe pas studimeve në Universitetin e Oksfordit dhe diplomimit për mjekësi në spitalin Royal Free të Londrës, deri në lartësinë e neurokirurgut të vlerësuar lart me tituj e çmime. Njeri praktik i mbështetur nga guximi për t'u përballur me vështirësitë, me një përpjekje të palodhur për të dhënë përvojën e tij duke punuar me fisnikëri e durim edhe pas daljes në pension, në spitale vendesh të varfra si Nepali dhe Ukraina etj. Marsh ka dhënë edhe në Shqipëri ndihmën e tij duke asistuar, si gjithnjë në operacione të ndërlikuara të trurit të njeriut.

Motivimi i tij është puna, një punë cilësore, që përpiqet t'ua fusë në shpirt edhe bashkëpunëtorëve e nxënësve pasues me shembullin që jep në realizime operacionesh të vështira, shpeshherë edhe në kushte jo të përshtatshme. Puna për të është burim kënaqësie edhe atëherë kur me vegla të thjeshta bën meremetimet e shtëpisë së tij, merret me punime druri në kohën e lirë etj. Të jetë kjo trashëgimi nga prindërit e vet? Sepse siç thotë autori, çdo të mirë e kam vetëm prej tyre…

Me interes të veçantë në libër janë përsiatjet e neurokirurgut që kaq herë ka prekur me dorë materien gri në kafkën e njeriut, për të na dhënë mendime bindëse mbi funksionet e rëndësishme të lobeve të trurit, pezmatimin e tyre në raste insultesh, aneurizmash etj. Duke na bërë të qartë se sa të vështira janë përmirësimet pas

A
ARGUMENT

Debati për "Piramidën", paçka se është stërfolur, se do të bëhet një qendër e madhe inovacioni, na sjell apelin e madh që kjo godinë duhet të bëhet Bibliotekë Kombëtare, në mënyrë që të justifikojë rëndësinë e vet, por edhe t'i japë zgjidhje problemit pa zgjidhje të këtij institucioni. Për fat të keq, megjithë punën gati heroike të punonjësve të saj, Biblioteka e sotme Kombëtare vuan pamundësinë e kryerjes si duhet të funksioneve të saj për shkak të vendit, por edhe hapësirave të duhura...

"Piramida", muzeu më i nëmur në botë!

NGA BEN ANDONI

Kush kalon ditët e fundit para Qen drës Ndërkombëtare të Kulturës "Pjetër Arbnori apo ish-Muzeut "Enver Hoxha", do ta kapë një trishtim instiktiv. Dera hyrëse dhe mjedisi frontal i të ashtuquajturës "Piramidë" janë shkatërruar krejtësisht dhe bjerrja vazhdon me forcë për çdo ditë. Në atë që jemi mësuar në kryeqytetin tonë, zakonisht prishjet i paraprijnë modifikimeve ose shkatërrimeve. Trishtimi justifikon edhe pafuqinë e njerëzve për të ruajtur gjërat e mira të qytetit tonë, por edhe bjerrjen pa kthim të një godine që është ende e re dhe kurrë nuk iu gjet justifikimi i duhur funksionalitetit të saj.

Duke kaluar pak në retrospektivë, publiku kryeqytetas u trand realisht, kur gati tetë vjet më parë, në përçartjet e atëhershme politike, një vendim i qeverisë Berisha, vendosi të prishë Ngrehinën muzeale dhe ta kthente në ndërtesën e re të parlamentit. Siç ndodh rëndom u gjendën arkitektët që e mbështetën plotësisht dhe e deklaruan padobinë e objektit, të tjerët që sollën maketet e godinave të reja mbi shkatërrimin e saj*(u përgatitën disa syresh në sallat e Kuvendit)* u shtuan kinset që e identifikuan si mbeturinë të komunizmit, ndërtesën e vjetër gati 30-vjeçare (!!!), kurse një masë e madhe publiku nënshkroi një peticion në mbrojtje, për të mbajtur gjallë, një prej simboleve të kryeqytetit.

Ish-muzeu "Enver Hoxha" u përurua në vitin 1988 dhe u realizua nga arkitekti i ndjerë Klement Kolaneci dhe bashkëshortja e tij, Pranvera Hoxha, respektivisht dhëndri dhe e bija e personazhit, të cilit i ishte kushtuar ngrehina. Arkitekti, në të gjallë, në kohën e Demokracisë do ta përmendte shpesh se godina mund të modifikohej lehtësisht për funksione të tjera, kurse sa i përket formës së saj arkitektonike, që gjatë lëvizjes studentore të Dhjetorit 1990, u pagëzua si "Piramida", ai e shpjegonte lehtësisht dhe qartë se kishte formën e një shqiponje.

Godina e mrekullueshme sa i përket hapësirave ruan ende një formë harmonioze, kurse arkitektët tanë me këtë zgjidhje tejkaluan një nga detyrat e vështira të objekteve të këtij lloji. Për specialistët godina është e vlerësueshme në çdo kohë dhe kjo i bënte nder historisë sonë të arkitekturës, paçka se shumë kolegë të Kolonecit do ta hidhnin turpërisht poshtë. Paradoksalisht, shumë syresh gjenin gjithnjë justifikime për godinat në epokat historike që nga periudha e perandorisë osmane, monarkisë, fashizmit, periudhës sovjetike, nuk mundeshin të justifikonin fatin e godinës të ngritur me aq shumë vështirësi dhe me kosto të lartë për vendin.

Autori mendon sërish se Debati për "Piramidën", paçka se është folur do të bëhet një qendër e madhe inovacioni, duhet të risjellë apelin e madh që kjo godinë duhet të bëhet Bibliotekë Kombëtare, në mënyrë që të justifikojë rëndësinë e vet, por edhe t'i japë zgjidhje problemit pa zgjidhje të këtij institucioni. Për fat të keq, megjithë punën gati heroike të punonjësve të saj, Biblioteka e sotme Kombëtare vuan pamundësinë e kryerjes si duhet të funksioneve të saj për shkak të vendit, por edhe hapësirave të duhura. "*Apelet e zyrtarëve të saj, kushtet jo të mira me të cilat mirëmbahen sot ekzemplarët e rralla, por edhe vëllimet e shumta të dëmtuara kanë nxjerrë imperativin, që godina e Bibliotekës duhej të ishte dikund tjetër: Duket se mungesa e zërit për të përfaqësuar si duhet këtë problem i rëndon të gjithë institucionet tona të kulturës, që nga Ministria e Kulturës që duhen vlerësuar nga ana tjetër për rezistencën që i bënë Berishës dhe strukturave të tij për prishur, por në rresht të tjerave"*, kemi shkruar pak kohë më parë.

Nuk do shumë punë, paçka se vendi ynë në këto momente ka probleme të mëdha. Ndoshta me një modifikim fare të lehtë arkitektonik, Piramida mund të bëhej fare mirë Biblioteka Kombëtare, duke harmonizuar të gjithë interierin, mjediset e saj ndihmëse, por mbase edhe ndonjë shtesë e çfarëdo rëndësie mund ta ndihte shumë objektin, duke na dhënë një simbol identiteti kulturor, që Shqipëria nuk e ka sot e kësaj dite. Një shembull i bukur është ngrehina e Bibliotekës së Prishtinës, e cila përcjell në format e saj dhe një simbolikë të duhur për qytetin. Duke respektuar zgjidhjen, kjo bibliotekë mund të ofrojë dhe alternativat e jashtëzakonshme të kibernetikës, duke i vendosur brenda bibliotekën dhe duke paraprirë me zgjidhjet e saj.

Biblioteka Kombëtare u inincua më 10 Korrik 1920 nën drejtimin e prof. Mati Logorecit, që u komandua asokohe nga Ministria e Arsimit. Në fillim ishin vetëm 3000 vëllime në ngrehinën e parë që shërbeu si bibliotekë, kurse sot ajo ruan thesarin kulturor të shkruar të kombit tonë ndër shekuj. Në të gjendet libri më i vjetër i shqipes (kopja e riprodhuar nga At Justin Rrota e "Mesharit" të Gjon Buzukut). Karl Gurakuqi do t'i jepte një frymëmarrje dhe si drejtori i parë i përkohshëm do të bëjë inaugurimin simbolik të institucionit më 28 nëntor 1922. Kjo është historia, por përjetësia e këtij institucioni nuk mund të jetë kurrë aty, të paktën me fytyrën që ka Shqipëria pas 110 vjetësh ekzistencë si shtet.

Për fat të keq, katandisja e këtij institucioni në këtë formë është një kambanë e trishtë për të gjithë kulturën shqiptare.

(Milosao)

"Rrëfime - jeta si kirurg i trurit" nga Henry Marsh

goditjeve të rënda cerebrale, kur truri me brishtësinë e tij ka shumë më pak aftësi se pjesët e tjera të trupit për t'u rikuperuar. Megjithatë bëhen operime me sukses (përshkrimet e tyre janë si të një tregimtari të sprovuar!). Por gjatë punës së një mjeku operator ndodhin shpesh edhe vështirësi në komunikimin me pacientët dhe familjarët, për të cilët kirurgu-njeri duhet të jetë i kujdesshëm dhe mirëkuptues.

Marsh, me sa duket, edhe si nxënës i shkollës angleze, që nga koha e Ëalter Scot-it, i pari në periudhën e re industriale të Anglisë që shpjegoi se s'mjafton të njohësh vetëm të tashmen tek njeriu, por dhe të shkuarën, në këto rrëfime tregohet këmbëngulës në kërkesën e tij që të mos bëjë asnjë operacion pa e njohur mirë pacientin, mundësisht CV e tij. Me përkujdesje, por jo me empati. Si mjekë duhet ta ndryshojmë ndjenjën e natyrshme të empatisë (të kuptuarit e gjendjes emocionale të tjetrit) nëse duhet të funksionojmë sic duhet, vë në dukje ai, sepse empatia është më e fortë se simpatia. Po edhe interesimi i pakët është i palejueshëm. Për mendimin tim, si shkruese e këtyre radhëve, nuk është e lehtë të gjesh një mendësi të tillë te mjekët tanë shqiptarë, të cilët shpesh nisen nga pozita e privilegjuar në krahasim me pacientin. Ashtu siç thotë Marsh, për disa nga kolegët e tij të rinj, në spitalet ku ai ka punuar, që sillen me mendjemadhësi, duke mos u kushtuar

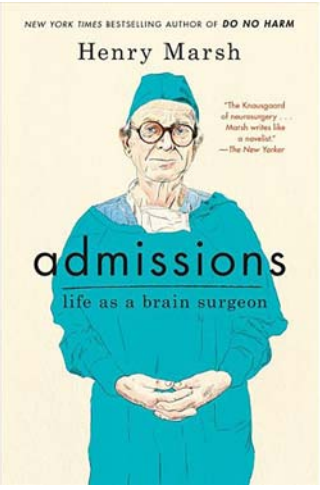

vëmendjen e nevojshme të shtruarve dhe shoqëruesve të tyre …

Mbi të gjitha, me vlera të veçanta, jo vetëm për specialistët e fushës siç e përmendëm më sipër, janë konkluzionet dhe përsiatjet e kirurgut (Marsh ka studiuar edhe për filozofi në universitetin e Oxfordit), nga eksperienca e tij e gjatë e punës, për aspekte të marrëdhënieve materiendërgjegje, mbi proceset që ndodhin në botën e jetës dhe të vdekjes si dhe aludimet për një jetë të përtejme. Ai thotë se truri i njeriut vërtet është material, po ka aftësinë për të bërë abstraksione idesh. Të qenit i vetëdijshëm na dallon ne si njerëz nga bota shtazore dhe se pikërisht këtu qëndron dhe forca shtytëse e arritjeve të njerëzimit. Po kjo vetëdije, ndërgjegjja jonë, zhvillohet në trurin e njeriut, që është një përbërje elektrokimike e përkohshme. Individi vetë është i përbërë nga mijëra copëza informacioni që shpërbëhen me vdekjen e tij. Informacioni, siç thonë edhe fizikanët është material, pra pas vdekjes do të humbasë. "Kur sheh dëmtime të rënda të trurit e ke të vështirë të besosh në zot!". Një gjykim materialist i Henry Marsh-it "që ka zhveshur meningjet për të zbuluar botën…tmerrësisht tërheqëse të neurologjisë".

Janë të mrekullueshme mendimet e një njeriu që ka parë raste të pafundme njerëzish në prag të jetës dhe vdekjes, të atij që e di se dhe vetë dikur do të jetë në një pozitë të tillë. Ne jemi të dënuar nga e kaluara jonë evolucionare, që t'i druhemi vdekjes. Gjithnjë shpresojmë se do të jemi nga të zgjedhurit, që do të jetojnë afatgjatë, te grupi i atyre që do të jetojnë më shumë dhe jo më pak, sipas shpërndarjes normale që bëjnë statisticienët. Megjithatë, thotë Marshi që e ka vënë sentencën e Montaignes si epigramë në krye të librit, "dhënë gjithnjë sapo të na afrohet koha, të jemi të veshur e të mbathur dhe të gatshëm për të ikur…". Dhe lajtmotivi që përshkon gjithë librin vjen në fund jo si një happy end po si një konkluzion optimist i natyrshëm i një jete të mbushur me jetë: "Më mjafton të jem mirë e të kem ende punë për të bërë e ta ndjej veten të dobishëm".

Neokirurgu ynë i njohur Mentor Petrela në parathënien e koncentruar shpjeguese që shoqëron librin përmend një sentencë të Niçes për të vlerësuar autorin e "Rrëfimeve": "Të shkruash duhet të jesh mjek dhe të njohësh filologjinë". Kjo kërkesë do të duhej të vlente edhe për përkthimin, që është kthimi apo rishkrim i materialit në gjuhën përkatëse. Në këtë drejtim autorët e përkthimit (M. Petrela dhe F. Dashi)

Përsiatjet e neurokirurgut

Me interes të veçantë në libër janë përsiatjet e neurokirurgut që kaq herë ka prekur me dorë materien gri në kafkën e njeriut, për të na dhënë mendime bindëse mbi funksionet e rëndësishme të lobeve të trurit, pezmatimin e tyre në raste insultesh, aneurizmash etj. Duke na bërë të qartë se sa të vështira janë përmirësimet pas goditjeve të rënda cerebrale, kur truri me brishtësinë e tij ka shumë më pak aftësi se pjesët e tjera të trupit për t'u rikuperuar. Megjithatë bëhen operime me sukses (përshkrimet e tyre janë si të një tregimtari të sprovuar!). Por gjatë punës së një mjeku operator ndodhin shpesh edhe vështirësi në komunikimin me pacientët dhe familjarët, për të cilët kirurgu-njeri duhet të jetë i kujdesshëm dhe mirëkuptues...

Vijon në faqen 20

A

ARGUMENTIM

Autori na sjell memorandumin e Dom Kaçorrit përcjellë Mbretit të Austro-Hungarisë Franz Jozefit I: "Shumë të vështirë e të rrezikshme janë këto ditë për ne shqiptarët e për nanën tonë Shqipërinë që të katër shtetet e Ballkanve po dojn me e përpi e me coptu". Dhe të mos harrojme faktin se ky memorandum i qe dërguar Mbretit Franz Jozefit I gjashtëmbëdhjetë ditë para shpalljes së pavarësisë së Shqipërisë.

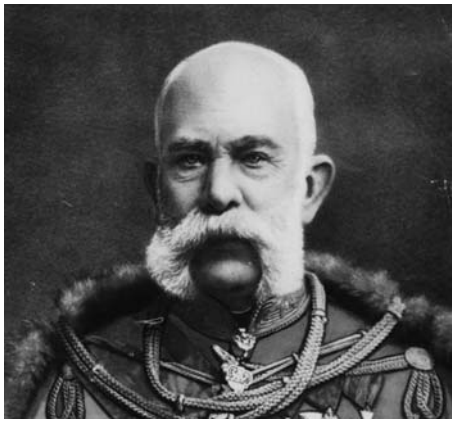

Franz Jozefit I

Memorandumi i Imzot Kaçorrit derguar Mbretit te Austro Hungarise Franz Jozefit I

NGA NDREK GJINI

Vijon nga faqja 1

Imzot Nikoll Kaqorri ishte njeri nga arkitektet kryesor të bërjes së shtetit te ri Shqiptar. Memorandumi qe ai i dergon Mbretit te Austro Hungaris Franc Jozefit vetem dy jave para se shpalljes se Pavarsise e deshmon kete me se miri.

Sic dihet ne fillim qe vendosur qe pavaresia te shpallej jo ne Vlore, por pikerisht ne Durres, ne qytetin ku Imzot Nikolle Kacorri zhvillonte veprimtarine e tij. Por autoritetet turke lajmeruan telegrafikisht komanden e Janines dhe u pergatit me shpejtesi nje njesi ushtarake turko-greke qe me cdo kusht te mos lejonte realizimin e ketij akti. Xhonturqit madje urdheruan vrasjen e organizatoreve te ketij akti. Ne kete menyre delegatet ne menyre tejet konspirative marrin rrugen e Vlores.

28 Nentor 1912, pasi mberrijne atje shumica e delegateve, ne Vlore mbahet Kuvendi i Pavarsise. Ismail Bej Vlora zgjidhet kryeminister dhe Minister i Puneve te Jashtme, dhe Imzot Nikolle Kacorri nenkryetar i Qeverise.

Me qe Ismail Bej Vlora u zhgjodh edhe si Minister i Puneve te Jashtme pjesen me te madhe te kohes e kalonte jashte Shqiperise, (ai ka qendruar ne Shqipri vec 42 dite), lirisht mund te thuhet se Imzot Nikolle Kacorri , luante rolin e kryeministrit ne Shqiperi.

Ja cfare shkruante me12 nentor 1912 Imzon Nikolle Kacori, ne memorandumin derguar Mbretit te Austro Hungarise Franz Jozefit I: "Shume te veshtire e te rrezikshme jane keto dite per ne shqiptaret e per nanen tone Shqiperine qe te kater shtetet e Ballkanve po dojn me e perpi e me coptu". Dhe te mos harrojme faktin se ky memorandum i qe derguar Mbretit te Austro Hungarise Franz Jozefit I gjashtembedhjete dite para shpalljes se pavaresise se Shqiperise se Shqiperise. Duhet te vihet ne dukje fakti se perveç Imzot Nikolle Kacorrit, nenshkrues te ketij memorandumi jane edhe zoterinjte, Mustaf Asim Kruja, Rexhep Mitrovica, Fuad Toptani, Abdi Beu, Murat Toptani, Sali Gjuka dhe Bedri Pejani. Ata pemes ketij memorandui i kerkonin ndihme mbretit te Austro Hungarise qe shteti shqiptar mos te gllaberohet nga sllavet, greket e turqit. Kerkonin te njihej shteti shqiptar "ne kater vilajetet e Shqypnise me Kosove, Manastir, Shkoder e Janine". Ky dokumnet eshte me rendesi pasi ketu jepet edhe numri i shqiptareve qe jetonin ne vitin 1912, mbi tre milione fryme, thuhet ne kete memorandum, dhe qysh atehere u kerkua qe Shqiperia me kater vilajetet te jete neutrale siç ishin Zvicra dhe Belgjika.

Pasi qeveria e Ismail Bej Vlores deshtoj, Imzot Nikolle Kaçorri me Mustafa Krujen, Luigj Gurakuqin, Fahri Gjilanin, Themistokli Germenjin themeluan Lidhjen "Per atdheun e per Thronin". Me pas imzot Nikolle Kacorri emigroi ne Austri, ku qendroi tri vjet ne Vjen deri sa vdiq me 29 maj 1917.

FAKTE RRETH IMZOT KACORRIT

Imzot Nikolle Kaçorri u lind ne vitin 1862 ne fshatin Kre i Bajrakut te Lures
Me 1882 mbaroi kolegjin urban per retorike e gramatike.
Me 1882 - 1888 studion ne Rome ne kolegjin urban duke kryer 4 vjet per gramatike dhe 2 vjet per retorike.
Me 1888-1892 studioi per teologji, filozofi e shkenca politike ne Universitetin "Zeking" te Zyrihut ne Zvicer.
Me 1893 vjen ne Shqiperi e sherben fillimisht meshtar ne Delbnisht.
Me 1893 - 1916 sherben ne arkipeshkvine e Durresit.
Me 1907 kryetar nderi i klubit "Vllaznia".
Me 1909 ne klubin "Bashkimi".
Me 1908 dhe 1909 merr pjese ne kongreset e Manastirit e Elbasanit.
Me 1910 - 1911 u denua me 2 vjet burg "per nxitje kunder ligjeve te shtetit xhonturk".
Me 1912 i bashkohet nismes se Ismail Bej Vlores. per shpalljen e pavaresise.
Me 1912 delegat i Durresit ne Kuvendin e Vlores.
Me 4 dhjetor 1912 - 30 mars 1913 zevendeskryeminister i qeverise se pare te Shqiperise.
Vdiq ne Vjene me 29 maj 1917.

"Rrëfime - jeta si kirurg i trurit" nga Henry Marsh

Vijon në faqen 19

duhej të kishin qenë më të kujdesshëm për të sjellë në një shqipe të pastër dhe gramatikisht korrekte materialin, që në disa raste lë për të dëshiruar. (Vërejmë nga shënimet shoqëruese të librit, pas frontespicit, se materiali i përkthyer ka dalë nga shtypi pa u parë as nga një korrektor e jo më prej një redaktori, që mund të kishin lehtësuar edhe punën e vështirë të përkthyesve). Duket qartë se duke e vlerësuar lart përmbajtjen dhe të tërhequr prej saj, mjekët përkthyes nuk i kanë vënë rëndësi gjuhës së përkthimit. Po japim vetëm disa shembuj. 1) Siç janë rastet kur përkthimi është bërë sipas sintaksës së gjuhës angleze që nuk mund të jetë e ngjashme me atë të shqipes. Ka ndodhur kur kryesisht fraza fillon me fjali të varura dhe fjalia kryesore mbetet në fund, çka e bën atë të sforcuar. Edhe përsëritja disa herë e së njëjtës fjalë në të njëjtën frazë, kur fare bukur mund të gjendej i barasvlefshmi i saj, e rëndojnë atë. 2)Teksti i përkthyer mund të ishte pastruar nga shumë fjalë të huaja turqizma, italianizma, madje anglicizma, apo edhe dialektalizma që i kanë shumë të sakta përgjegjëset në shqip (i jap karar = vendos, kallëp tradicional = mënyrë tradicionale, me zor = me vështirësi, sikletos = shqetësoj, refuzoj = kundërshtoj, ineficiencë = paaftësi; ndeshim përdorim pa vend të dialektalizmave si: i shakmisur = i ngatërruar, bojë për trup njeriu, on-call = mjek roje (pranë telefonit) etj. etj. 3) Nga një kalim i sipërfaqshëm i tekstit shpeshherë përkthehet në shqip fjala jo në kuptimin e duhur (një shembull tipik kur library përkthehet librari dhe jo bibliotekë siç del nga konteksti dhe është kuptimi në anglishte, ose kur padashur përdoret një koncept për një tjetër: gjendje për gjindje, ose statut për status) etj. 4) Në libër ka shumë raste kur cilësorët e përdorur pa vend e bëjnë të pasaktë mendimin: karrocë kashte për karrocë me kashtë, Bujtina e natës së dytë për Bujtina ku ndejtëm natën e dytë, ose pyeta gjerësisht sallën, si pyetet gjerësisht? Ose Leksioni im fliste, si mund të flasë leksioni? Ishim takuar vetëm shkurt domethënë ishim takuar për një kohë të shkurtër etj. 5) Rëndom trajtat e shkurtra të përemrave vetorë janë përdorur në mënyrë të ngatërruar p.sh. ju bashkova grupit për iu bashkova grupit etj. 6) Nga një pakujdesi ortografike ndodh që të mos shprehet në mënyrë korrekte mendimi: p.sh. nuk del i qartë dallimi midis perëndimit si anë e horizontit dhe Perëndimit si vendvendosje gjeografike etj.; ose rasti i përdorimit të fjalëve të përngjitura që nuk kuptohet se për ç'arsye ndahen me vizë në mes p.sh. tetëorësh, vetë-respekt etj.

Si përfundim është meritë e përkthyesve Mentor Petrela dhe Florian Dashi përzgjedhja e një libri të tillë që ka pasuruar serinë e kujtimeve të njerëzve të shquar në bibliotekën e librit shqip. Një përpjekje e suksesshme e mjekëve përkthyes, (kush do ta bënte më mirë se ata që janë specialistë të së njëjtës fushë me autorin e librit!) duke u përpjekur të zbulojnë dhe të sjellin shqip një karakter të veçantë në një fushë interesante për lexuesin shqiptar, pavarësisht vërejtjeve për përsosmëri që ndoshta mund t'i shërbenin një ribotimi.